



# DZIENNIK URZĘDOWY

## WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO

---

Warszawa, dnia 11 lipca 2014 r.

Poz. 6747

### UCHWAŁA NR XLIV/257/14 RADY GMINY GOWOROWO

z dnia 28 maja 2014 r.

#### **w sprawie przyjęcia herbu, flagi, baneru, łańcuchów władzy i pieczęci gminy Goworowo oraz zasad ich stosowania**

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 13 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2013r., poz. 594 ze zm.) oraz art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 21 grudnia 1978 r. o odznakach i mundurach (Dz.U. Nr 31, poz. 130 ze zm.), po uzyskaniu pozytywnej opinii Ministra Administracji i Cyfryzacji Rada Gminy Goworowo uchwala, co następuje:

**§ 1.** Ustanawia symbole gminy Goworowo: herb, flagę, baner, sztandar, łańcuchy Wójta i Przewodniczącego Rady Gminy Goworowo i Pieczęcie Ozdobne mające stanowić trwałe znamiona tożsamości wspólnoty samorządowej, symbolizując więź historyczną, kulturową i społeczno-ekonomiczną mieszkańców Gminy.

**§ 2. 1.** Herb gminy Goworowo wyobraża w polu błękitnym półksiężyc złoty; nad nim także korona nad którą gwiazda; pod nim miecz ułamany o takiejż rękojeści i ostrzu srebrnym. Całość na tarczy typu „hiszpańskiego”.

2. Graficzny wzór herbu stanowi załącznik nr 1 do niniejszej uchwały

**§ 3. 1.** Flaga gminy Goworowo stanowi płat żółty o proporcjach 5:8 (wysokość do długości), z dwoma wąskimi pasami poziomymi błękitnymi szerokości 1/10 wysokości flagi i z herbem Gminy wysokości 1/2 wysokości płata, umieszczonym w odległości 1/3 szerokości flagi od drzewca.

2. Wzór graficzny flagi stanowi załącznik nr 2 do niniejszej uchwały.

**§ 4. 1.** Baner gminy Goworowo to prostokątny płat materiału o proporcji 1:4 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi.

2. Wzór graficzny banneru stanowi załącznik nr 3 do niniejszej uchwały.

**§ 5. 1.** Ustanawia się Pieczęć Ozdobną Gminy Goworowo: Pieczęć jest okrągła, o średnicy 36 mm, z herbem Gminy w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową + GMINA GOWOROWO. Przerwywnik + ma formę krzyżyka kawalerskiego, umieszczonego na godzinie 12.

2. Wzór graficzny pieczęci stanowi załącznik nr 4 do niniejszej uchwały.

**§ 6. 1.** Ustanawia się Pieczęć Ozdobną Rady Gminy Goworowo. Pieczęć okrągła o średnicy 36 mm z herbem Gminy w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową + RADA GMINY GOWOROWO. Przerwywnik + ma formę krzyżyka kawalerskiego, umieszczonego na godzinie 12.

2. Wzór graficzny pieczęci stanowi załącznik nr 5 do niniejszej uchwały.

§ 7. 1. Ustanawia się Pieczęć Ozdobną Wójta Gminy Goworowo Pieczęć okrągła o średnicy 36 mm z herbem Gminy w części centralnej oraz majuskułową legendą otokową + WÓJT GMINY GOWOROWO. Przerwywnik + ma formę krzyżyka kawalerskiego, umieszczonego na godzinie 12.

2. Wzór graficzny pieczęci stanowi załącznik nr 6 do niniejszej uchwały.

§ 8. 1. Ustanawia się Łańcuch Wójta Gminy Goworowo. Łańcuch składa się z 15 ogniwi. Pierwsze trzy licząc od frontu po każdej stronie łańcucha są tarczками w formie pawęży. Znajdują się na nich kolejno: krzyż promienisty, nawiązujący do wezwania miejscowej parafii, herb kapituły katedralnej płockiej, fundatorów i wieloletnich sponsorów miejscowej parafii oraz najważniejszych właścicieli na terenie Gminy w czasach staropolskich, wreszcie herb Trzaska rodu Glinków, najbardziej znanej rodziny szlacheckiej z terenu Gminy, która walnie przyczyniła się do budowy obecnego monumentalnego kościoła. Pozostałe ogniwa mają charakter ornamentu i składają się ze stylizowanych liści topoli białej, wpisanych w ramię o jakby falujących krawędziach. W części frontowej łańcucha, u dołu, umieszczona jest większa tarczka w formie pawęży, na której barwny herb Gminy. Elementy metalowe, nie licząc liści topoli białej zrealizowane będą w kolorze złotym.

2. Wzór graficzny łańcucha stanowi załącznik nr 7 do niniejszej uchwały.

§ 9. 1. Ustanawia się Łańcuch Przewodniczącego Rady Gminy. Łańcuch składa się z 15 ogniwi. Pierwsze trzy licząc od frontu po każdej stronie łańcucha są tarczками w formie pawęży. Znajdują się na nich kolejno: krzyż promienisty, nawiązujący do wezwania miejscowej parafii, herb kapituły katedralnej płockiej, fundatorów i wieloletnich sponsorów miejscowej parafii oraz najważniejszych właścicieli na terenie Gminy w czasach staropolskich, wreszcie herb Trzaska rodu Glinków, najbardziej znanej rodziny szlacheckiej z terenu Gminy, która walnie przyczyniła się do budowy obecnego monumentalnego kościoła. Pozostałe ogniwa mają charakter ornamentu i składają się ze stylizowanych liści topoli białej, wpisanych w ramię o jakby falujących krawędziach. W części frontowej łańcucha, u dołu, umieszczona jest większa tarczka w formie pawęży, na której barwny herb Gminy. Elementy metalowe, nie licząc liści topoli białej zrealizowane będą w kolorze srebrnym.

2. Wzór graficzny łańcuchów stanowi załącznik nr 8 do niniejszej uchwały.

§ 10. 1. Ustanawia się sztandar Gminy Goworowo: Kwadratowy płat materii o boku 100 cm, obszty frędzlą złotą o szerokości 5 cm. Strona prawa jest barwy zielonej z Herbem Państwowym wysokości 51 cm, opłatanym u dołu i po bokach przez wieniec z liści topoli białej o rozmiarze 62x58,5 cm (szerokość do wysokości). Strona lewa ma także barwę zieloną. W części centralnej znajduje się stylizowana postać rycerza w srebrnej kolczudze i misiurce i złotym pasie, wysokości 69,5 cm, wspartego prawicą na tarczy z herbem Gminy wysokości 34,5 cm, zaś lewicą na mieczu. Głowica sztandaru Gminy ma 13,5 cm wysokości i 7,5 cm szerokości i jest w postaci grotu włóczni. Umieszczona jest na metalowej tulei 7,5x3,5 cm, osadzonej na drzewcu. Elementy metalowe wykonane z metalu w kolorze złotym, drzewce z drewna toczzonego, średnicy 4 cm, i długości 200 cm.

2. Wzór graficzny sztandaru stanowi załącznik nr 9 do niniejszej uchwały.

§ 11. 1. Herb, flaga lub baner gminy Goworowo umieszczone będą w sali obrad Rady Gminy, w pomieszczeniach Urzędu Gminy oraz innych budynkach gminnych.

2. Sztandar gminy oraz łańcuchy Wójta i Przewodniczącego Rady oraz pieczęcie przechowywane będą w gabinecie Wójta Gminy Goworowo.

3. Herb, flaga i banner eksponowane będą z okazji publicznych uroczystości gminnych w miejscu ich odbywania oraz umieszczane w innych miejscach za zgodą Wójta Gminy.

4. Herb umieszczony będzie na ceremonialnych drukach urzędowych Przewodniczącego Rady i Wójta.

5. Łańcuch władzy używane będą przez Przewodniczącego Rady i Wójta na uroczystych sesjach oraz ważnych uroczystościach gminnych.

6. Pieczęcie Ozdobne będą używane do uwierzytelniania dokumentów o wyjątkowo uroczystym charakterze.

§ 12. Herb gminy może być używany na przedmiotach przeznaczonych do celów handlowych i reklamowych wyłącznie zgodnie z regulaminem użycia symboli gminy Goworowo.

§ 13. 1. W przyszłości wyobrażenie herbu gminy może być wprowadzone na inne pieczęcie instytucji samorządowych tylko w trybie odrębnej uchwały

2. Zgodę na każdorazowe użycie symboli gminy wydaje w formie pisemnej Wójt Gminy Goworowo.

3. Uzasadnienie heraldyczno-historyczne wraz z załącznikami stanowią załącznik nr 10 do niniejszej uchwały.

§ 14. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Goworowo.

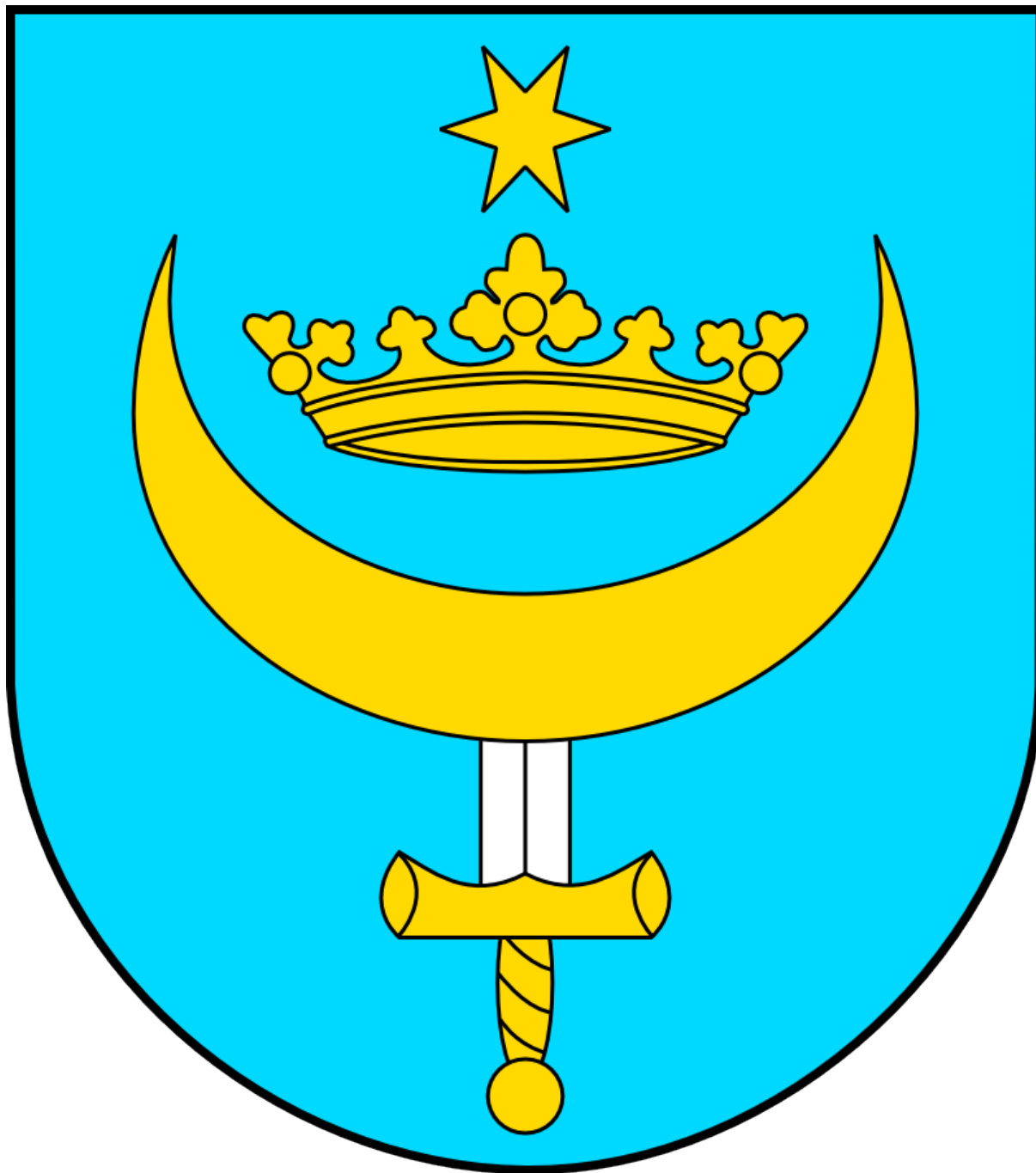
§ 15. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Mazowieckiego.

Przewodniczący Rady

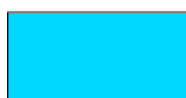
**Karolina Łazicka**

Załącznik nr 1 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

### Herb gminy Goworowo



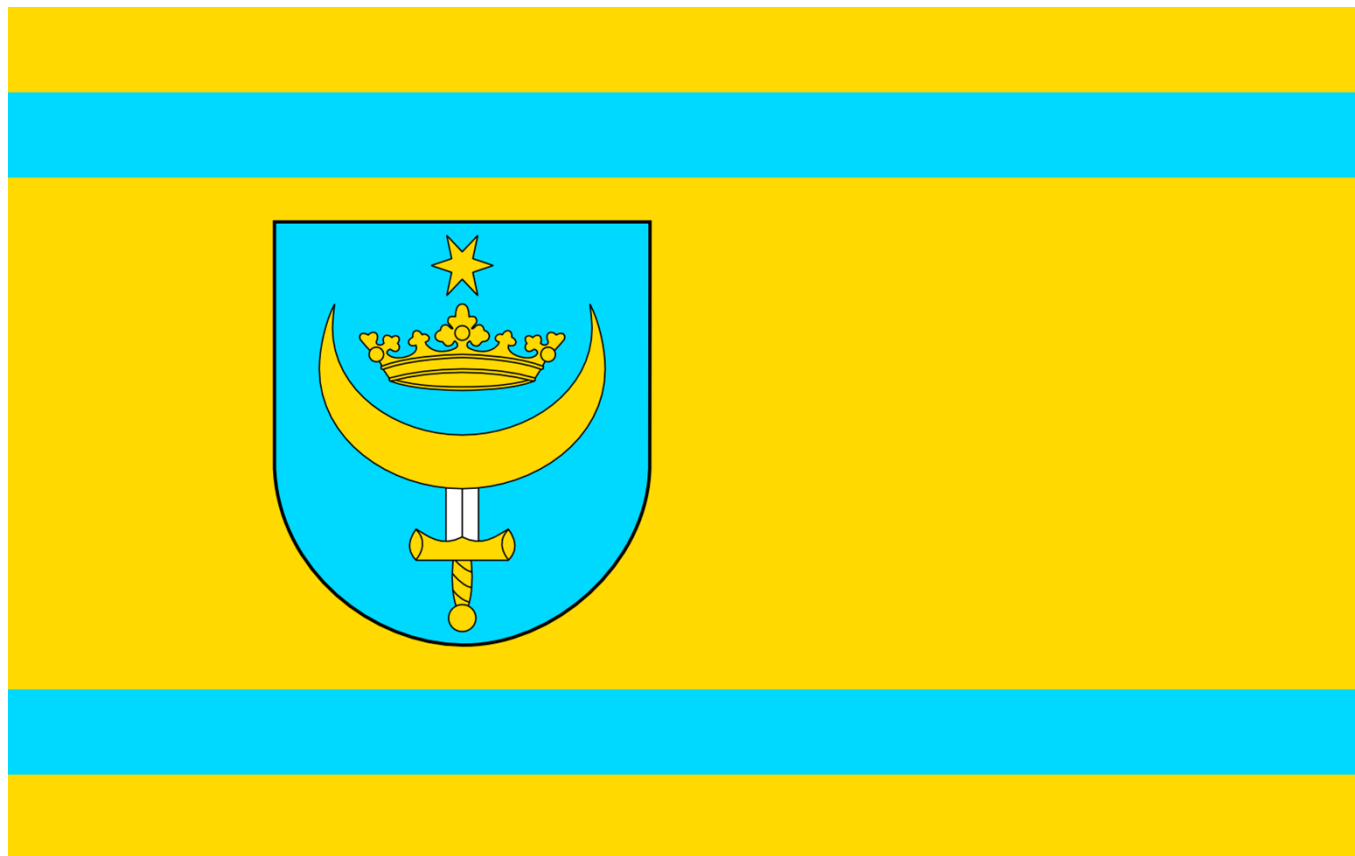
C: 0%, M: 15%, Y: 100%, K: 0%



C: 100%, M: 15%, Y: 0%, K: 0%

Załącznik nr 2 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

### Flaga gminy Goworowo



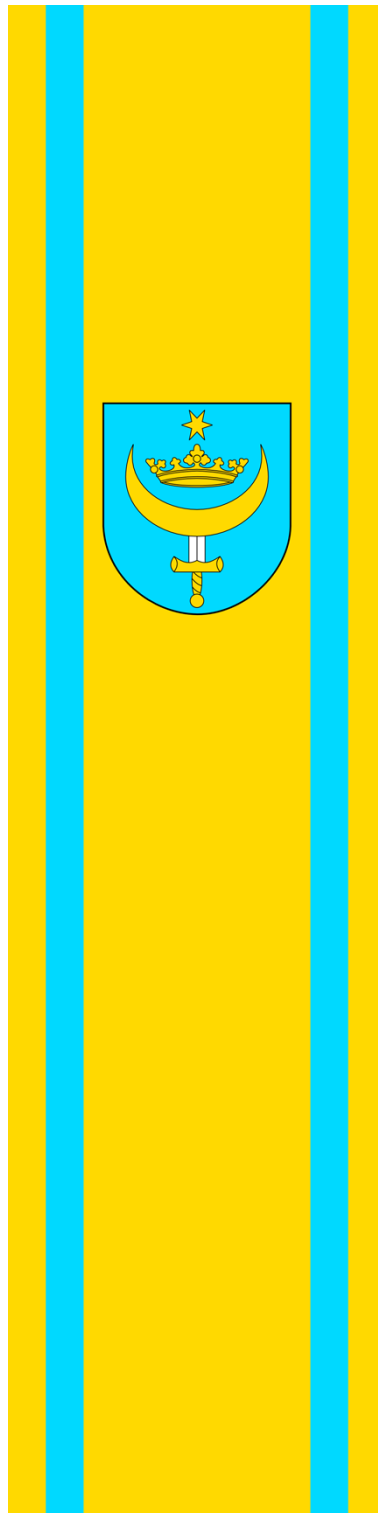
C: 0%, M: 15%, Y: 100%, K: 0%



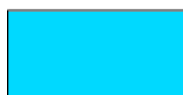
C: 100%, M: 15%, Y: 0%, K: 0%

Załącznik nr 3 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Baner gminy Goworowo**



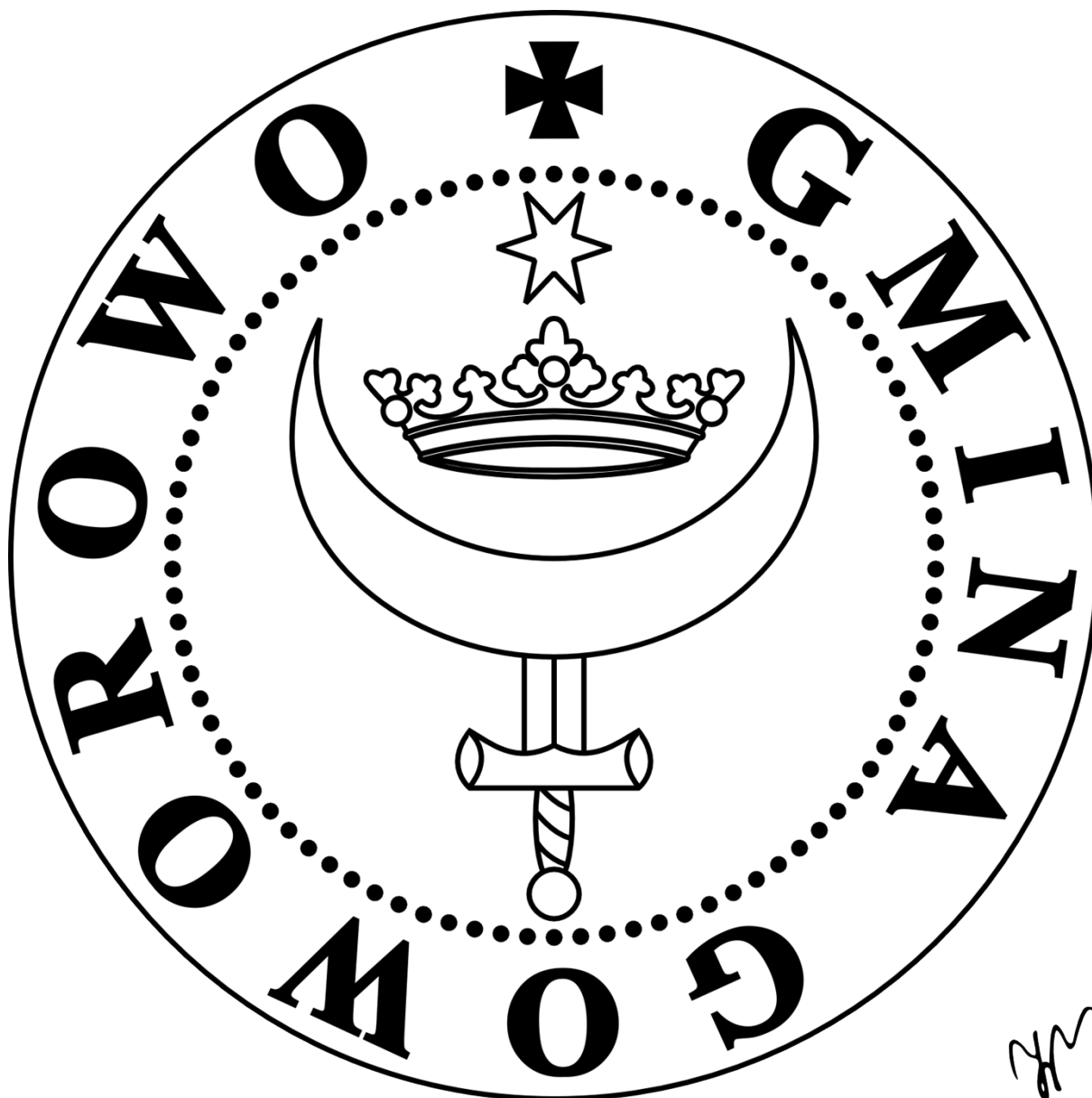
C: 0%, M: 15%, Y: 100%, K: 0%



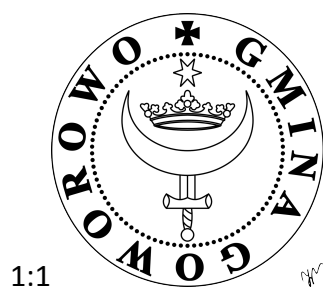
C: 100%, M: 15%, Y: 0%, K: 0%

Załącznik nr 4 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Pieczeń gminy Goworowo**



Ø 36 mm



1:1

Załącznik nr 5 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Pieczęć rady gminy Goworowo**



∅ 36 mm

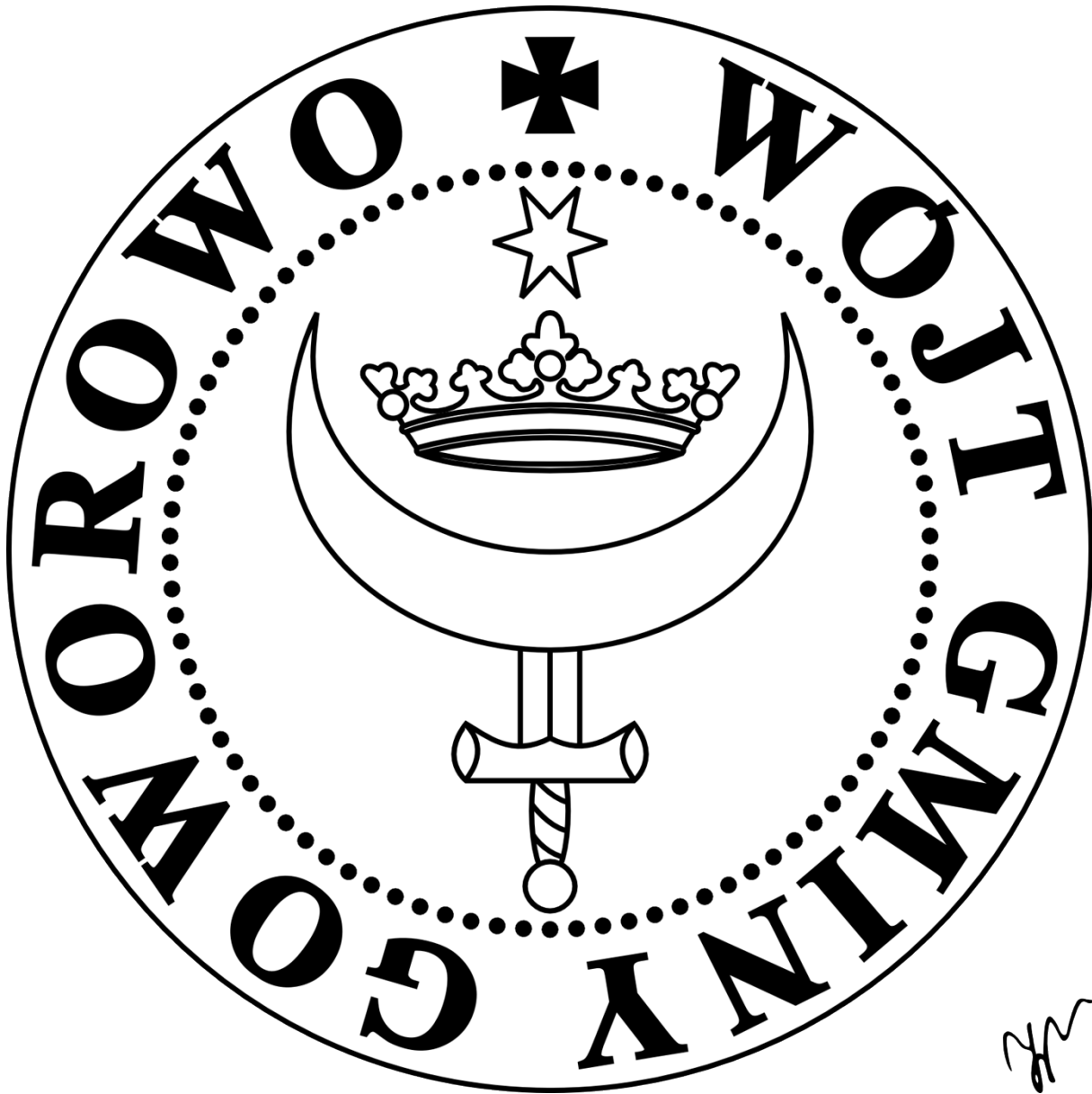


1:1



Załącznik nr 6 do uchwały Nr XLIV/257/14  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Pieczęć wójta gminy Goworowo**



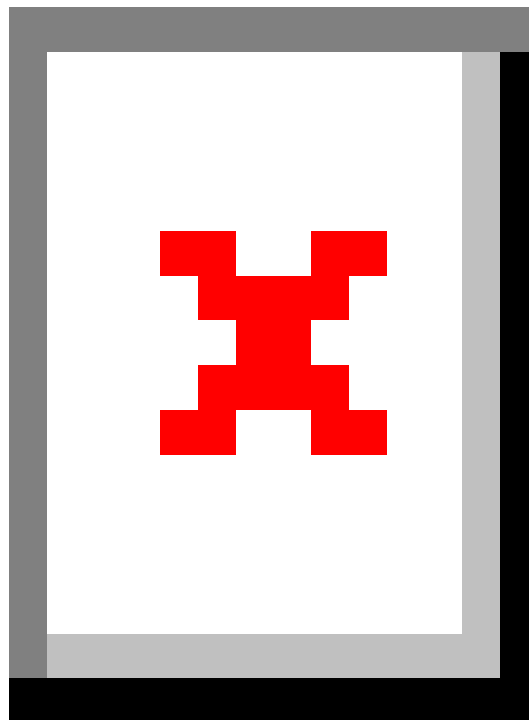
∅ 36 mm



1:1

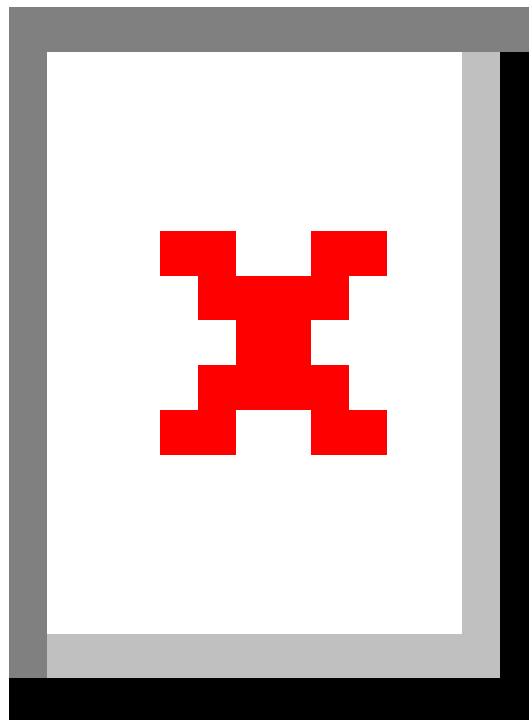
**Załącznik nr 7 do uchwały Nr XLIV/257/14**  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Łańcuch Wójta Gminy Goworowo**

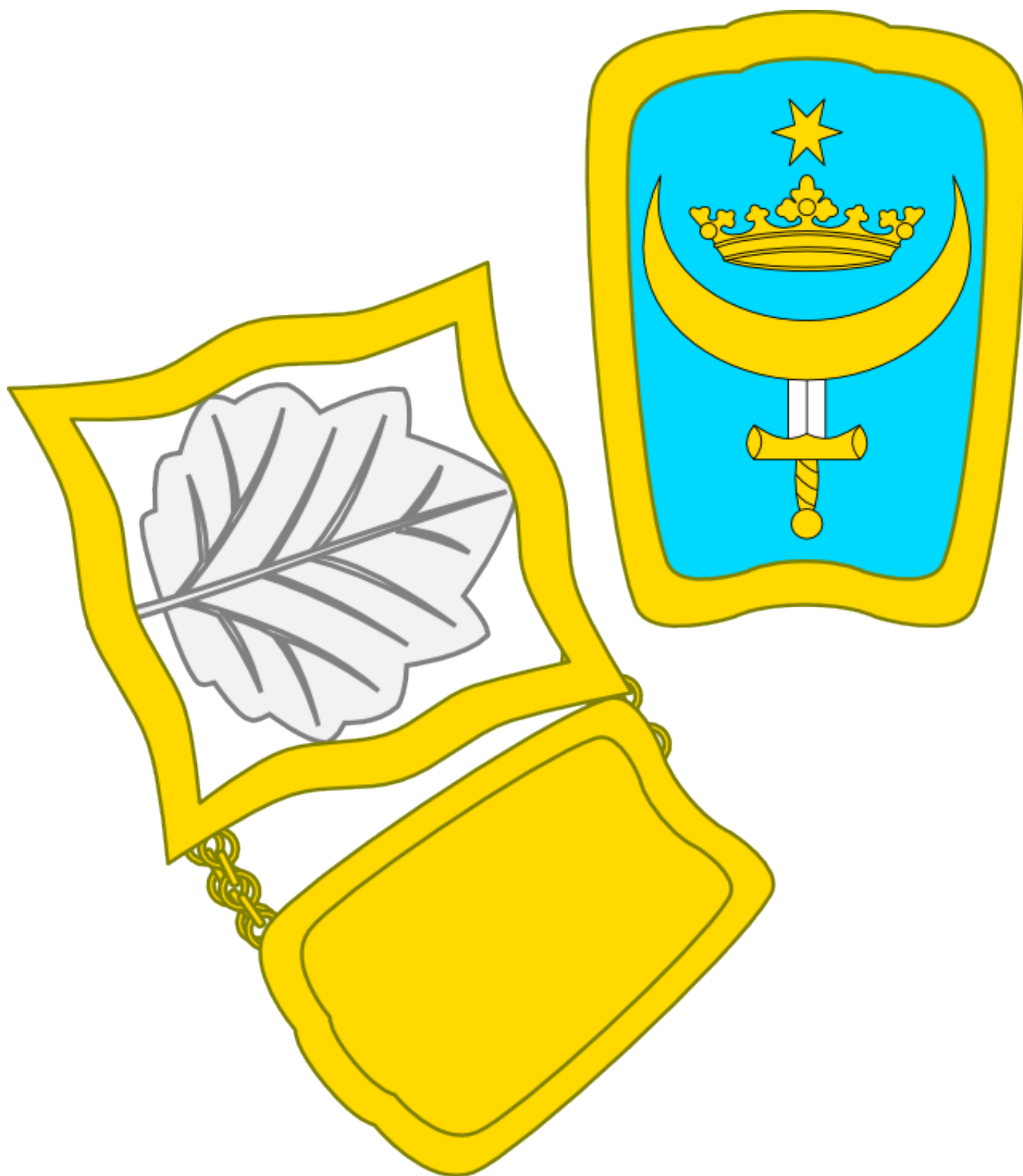


**Załącznik nr 8 do uchwały Nr XLIV/257/14**  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

**Łączuch Przewodniczącego Rady Gminy Goworowo**

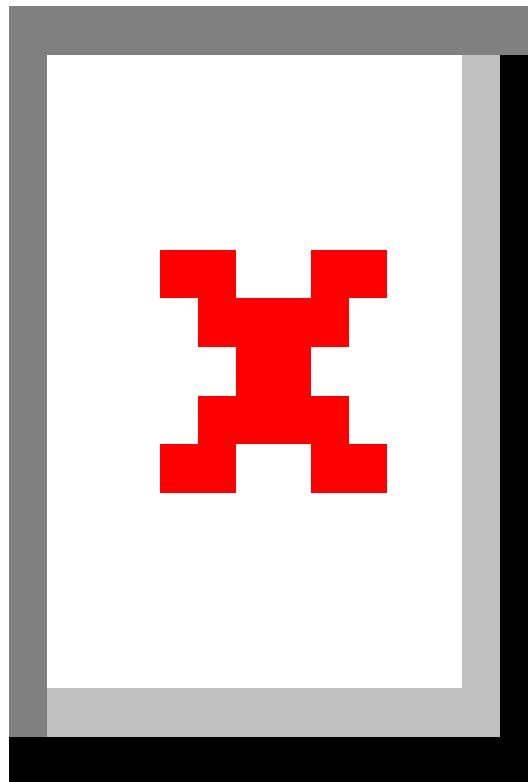


**Rysunek elementów łańcuchów w skali 1:1**



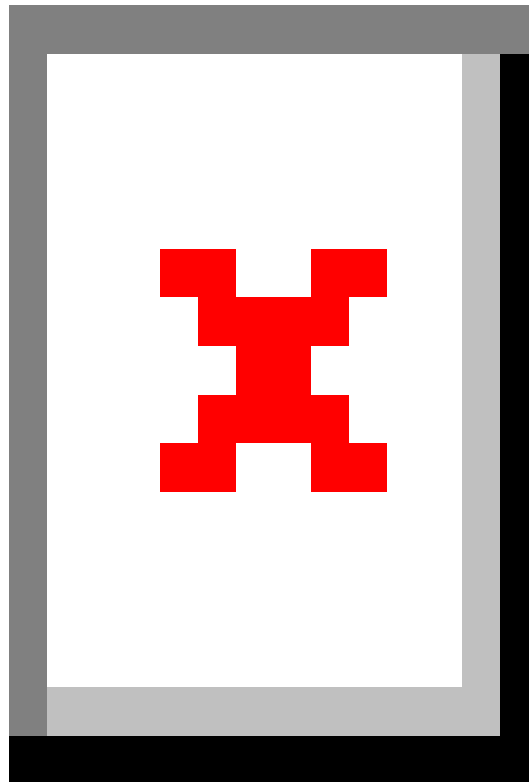
**Załącznik nr 9 do uchwały Nr XLIV/257/14**  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014

**Sztandar gminy Goworowo – strona prawa**



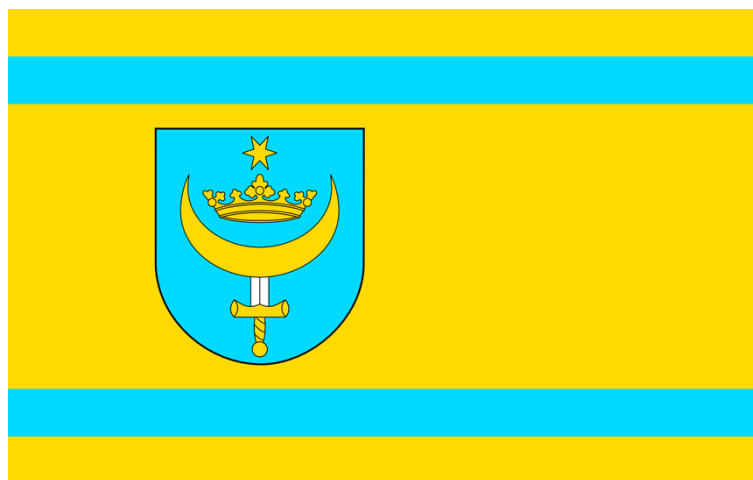
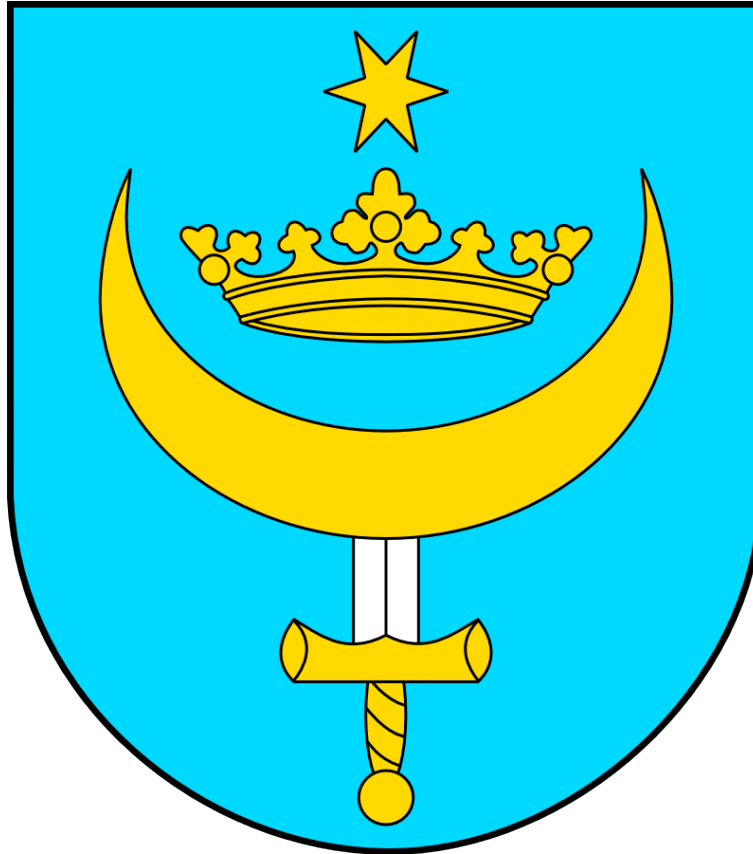
**Załącznik nr 9 do uchwały Nr XLIV/257/14**  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014

**Sztandar gminy Goworowo – strona lewa**



Zał. Nr 10 do uchwały Nr XLIV/257/1  
Rady Gminy Goworowo z dn. 28.05.2014 r.

## Uzasadnienie heraldyczno-historyczne projektów symboli gminy Goworowo



Kamil Wójcikowski, Robert Fidura  
Łódź – Łaski Szlacheckie,  
kwiecień 2013

**Spis treści**

Wprowadzenie do heraldyki .....	3
Podstawowe zasady heraldyki .....	4
Charakterystyka gminy Goworowo.....	6
Warunki przyrodnicze Gminy.....	7
Zabytki gminy.....	7
Rys historyczny gminy Goworowo .....	9
Zarys ogólny .....	9
Miejscowości.....	11
Parafie .....	15
Tradycje heraldyczne i sfragistyczne na terenie gminy.....	16
Symbolika gminy z czasów historycznych .....	16
Heraldyka miejscowych posiadaczy ziemskich .....	17
Miejscowa heraldyka ziemska .....	19
Możliwości utworzenia herbu gminy.....	21
Herb gminy Goworowo.....	23
Flaga gminy Goworowo .....	23
Baner gminy Goworowo .....	23
Pieczęcie gminy Goworowo .....	23
Łańcuchy Wójta i Przewodniczącego Rady Gminy.....	23
Odznaka Honorowa Gminy Goworowo .....	24
Sztandar gminy Goworowo.....	24
Kwestie techniczne .....	24
Załączniki .....	25



## Wprowadzenie do heraldyki

Słowo herb pochodzi z czeskiego *erb*, co z kolei jest kalką niemieckiego *Erbe*, oznaczającego dziedzictwo. Już sama etymologia tego określenia wskazuje na sposób w jaki herby pojawiły się w naszym kręgu kulturowym. Te graficzne znaki związane były początkowo tylko z rodami rycerskimi, używane przez nie jako znaki rozpoznawcze na polu bitewnym. Pomysł powstał prawdopodobnie w dobie wypraw krzyżowych, kiedy zachodziła potrzeba odróżnienia od wroga obcego sobie rycerstwa, pochodzącego nierzadko z różnych krajów. Zbiór początkowo prostych figur szybko poszerzono, inspirując się m.in. zaobserwowanymi w czasie krucjat wzorami na orientalnych dziełach sztuki. Do Polski, herby dotarły w XIII wieku, prawdopodobnie z Niemiec i Czech przez Śląsk<sup>1</sup>.

Herby miejskie pojawiły się w naszym kraju niemal równocześnie z rodowymi. Nowe formy samorządności nadawane miastom od XIII wieku wymagały wprowadzenia dla ich odpowiedniej symboliki, podkreślającej ową samorządność. Herby miejskie umieszczano głównie na pieczęciach<sup>2</sup>.

Herby ziemskie, które są głównym obiektem naszego zainteresowania, symbolizować miały wszelkie terytoria, różniące się rozmiarami i rangą polityczną. Najstarsze herby ziemskie w Polsce pojawiły się jako herby księstw dzielnicowych w XIII wieku. Pierwsze znane przedstawienie pochodzi z co najmniej 1222 roku i zawiera konną postać księcia Kazimierza I opolsko-raciborskiego, trzymającego tarczę ze śląskim orłem. Użycie tego ptaka w różnych wariantach szybko stało się powszechne na ziemiach polskich. Dawne herby księstw niejednokrotnie przekształciły się w herby województw i niektóre ich elementy możemy podziwiać do dzisiaj<sup>3</sup>.

Gminy są uprawnione do posiadania herbu dopiero od 1990 roku, zgodnie z ustawą z dn. 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym, której odpowiedni punkt mówi, że w gestii gminy leży: *podejmowanie uchwał w sprawach: herbu gminy, nazw ulic i placów publicznych oraz wznoszenia pomników*<sup>4</sup>. Należy zauważyć, że ustawa z niewiadomych powodów omijała flagi. 29 grudnia 1998 r. zmodyfikowano ten zapis. Stosowny artykuł otrzymał nowe brzmienie: *Jednostki samorządu terytorialnego mogą ustanawiać, w drodze uchwały organu stanowiącego danej jednostki, własne herby, flagi, elementy oraz insygnia i inne symbole*. Wzory symboli, o których tu mowa, muszą być ustanawiane, co mocno zaakcentowała nowela do ustawy, w zgodzie z zasadami heraldyki, weksylologii i z uwzględnieniem miejscowej tradycji historycznej. Symbole przyjęte przez lokalne władze ustawodawcze podlegają zaopiniowaniu, co też określiła poprawiona ustawa, przez ministra właściwego do spraw administracji publicznej<sup>5</sup>. Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji rozporządzeniem z dnia 20 stycznia 2000 r. powołał 13-to osobową Komisję Heraldyczną, czuwającą nad poprawnością projektowanych herbów. Wnioski wpływające do Komisji Heraldycznej powinny zawierać barwne projekty rysunkowe herbów i flag (po dwa egzemplarze), ich opis, uzasadnienie merytoryczne oraz tekst uchwały o przyjęciu projektów przez jednostki samorządowe<sup>6</sup>. Opinia Komisji Heraldycznej – zgodnie z prawem – powinna zostać sformułowana w ciągu trzech miesięcy od złożenia prośby.

<sup>1</sup> A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 29

<sup>2</sup> A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 64

<sup>3</sup> A. Znamierowski, *Insygnia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 86-88

<sup>4</sup> *Dziennik Ustaw*, 1990, nr 16, poz. 95, art. 18, pkt. 13

<sup>5</sup> *Dziennik Ustaw*, 1998, nr 162, poz. 1126, art. 5

<sup>6</sup> S. K. Kuczyński, „Komisja Heraldyczna rozpoczęła działalność”, *Biuletyn PTH*

## Podstawowe zasady heraldyki

Heraldyka polska nigdy nie wypracowała jednolitego systemu heraldycznego, ani żadnego powszechnego zbioru zasad. Tworząc herby trzeba postępować zgodnie ze wskazówkami proponowanymi przez autorów współczesnych publikacji o charakterze heraldycznym, którzy zasady tworzyli w oparciu o niekompletne prace dawnych heraldyków polskich i opracowania zachodnie.

Podstawowymi elementami herbu są tarcza i godło. Kształty tarczy herbowej zmieniały się na przestrzeni lat. Pierwsze tarcze na ziemiach polskich, tak zwane gotyckie miały, zgodnie z ówczesną stylizacją, spód wycięty w łuk ostry. Wiek XV i Renesans przyniosły powrót do form Antyku, między innymi do łuków półkolistych i tak właśnie wycięte są spody ówczesnych tarcz – tak zwanych hiszpańskich. W zestawieniu tym pominiemy następną modę umieszczania herbów na wyszukanych tarczach o barokowo i rokokowo zdobionych kartuszach. Kolejnym typem tarczy, który nas interesuje jest XVIII i XIX wieczna tarcza francuska, upowszechniona w polskiej heraldyce przez twórców Albumu Heroldii Królestwa Polskiego, tworzących nowe herby na potrzeby miast, które dokumentacje swych herbów utraciły. Tarcza ta jest niemal prostokątna, z zaokrąglonymi dolnymi rogami i małym ostrzem pośrodku spodu<sup>7</sup>.

Współcześnie zaleca się projektowanie herbów z wykorzystaniem tarczy hiszpańskiej, ze względu na jej prostotę, przejrzystość i względną pojemność, oraz nawiązanie do złotego wieku w historii Polski.

Godło, czyli figura kładziona na tarczy, to najistotniejszy element herbu. Zasadniczo każda figura, poddana odpowiedniej stylizacji, może stać się godłem herbowym. Oczywiście należy unikać takich absurdalnych i niekojarzących się z heraldyką figur jak pojazdy czy fabryki. Godło, lub godła powinny być umieszczone centralnie i wypełniać tarczę herbową, ale nie dotykać do brzegów (wyjątkiem są tu np. przedstawienia wody, ziemi, lub murów obronnych). Nie zaleca się stosowania dodatkowych podziałów tarczy celem umieszczenia kilku godeł (poza wyjątkami), ale umieszczenie figur na jednym, wspólnym polu<sup>8</sup>.

Ścisłym regułem podlegają też barwy w herbie. W Polsce wyróżnia się 7 tak zwanych tynktur heraldycznych: złoto, srebro, czerwień, błękit, zieleń, czerń. Czasami dodaje się do tego barwę cielistą, purpurową i brunatną. W powyższym wyliczeniu wyróżnia się dwa metale – złoto i srebro, zaś resztę określa się mianem barw. Oczywiście najszlachetniejsze są kolejno złoto i srebro. Czerwień, jako barwa życiodajnej krwi, również stoi wysoko w hierarchii kolorów. Łączenie barw i metali reguluje zasada alternacji heraldycznej, która zabrania sąsiedzowania dwóch barw i dwóch metali. Wyjątkiem jest barwa czarna i cielistą, które mogą sąsiedzować ze wszystkim. Zasada alternacji ma na celu wyróżnienie godeł z tarczy, tak aby herb był czytelny nawet z dużej odległości. Obowiązuje ona również w przypadku flag<sup>9 10</sup>.

Pokrótkie należy powiedzieć też o języku opisywania herbów, zwanym blazonowaniem. Podstawową jego własnością jest opisywanie herbu od strony rycerza trzymającego tarczę, w związku z tym strony w opisie są odwrotne niż te, wynikające z rysunku. Kolejne zasady blazonowania, zaproponowane przez Alfreda Znamierowskiego, opisywanie nakazują rozpocząć od podania barwy pola, następnie zaś – figur. Barwy figur podajemy po określeniu ich nazwy i położenia. Istnieją położenia niektórych godeł, uznawane za standardowe i wówczas ich nie określamy. Na przykład dla miecza jest to

<sup>7</sup> P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 16

<sup>8</sup> A. Znamierowski, *Insignia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 29

<sup>9</sup> P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 38-42

<sup>10</sup> A. Znamierowski, *Insignia, symbole i herby polskie*, Warszawa 2003, s. 35

położenie ostrzem w dół. W przypadku położenia odwrotnego do naturalnego, używa się określenia „na opak”. Miecz ostrzem w górę będzie zatem położony na opak. Istnieje 9 głównych stref, które określają położenie figur w herbie. Są to kolejno – prawy górny róg, środek głowicy, lewy górny róg, na prawo od środka, środek tarczy (położenie standardowe), na lewo od środka, na prawo od ostrza, ostrze (podstawa), na lewo od ostrza. Nazwy tych miejsc nie są ustalone i dopuszcza się inne określenia, jeśli tylko opisują one położenie precyzyjnie<sup>11</sup>.

---

<sup>11</sup> A. Znamierowski, *Herbarz Rodowy*, Warszawa 2004, s. 79-85

## Charakterystyka gminy Goworowo



Rysunek 1: Mapa Gminy Goworowo<sup>12</sup>

Gmina Goworowo to gmina wiejska położona w południowej części powiatu ostrołęckiego, w województwie mazowieckim. Obszar gminy Goworowo leży na Nizinie Północnomazowieckiej, w obrębie dwóch mezoregionów: Międzyrzecza Łomżyńskiego i doliny dolnej Narwi. Do głównych obszarów systemu ekologicznego gminy należą dolina rzeki Narew i Orz oraz kompleksy leśne. W skład gminy wchodzi 46 sołectw: Brzeźno, Brzeźno-Kolonia, Borki, Cisk, Czarnowo, Czernie, Damięty, Daniłowo, Dzbądzek, Gierwaty, Goworowo, Goworówek, Góry, Grabowo, Grodzisk, Jawory-Podmaście, Jawory Stare, Jawory-Wielkopole, Jemieliste, Jurgi, Józefowo, Kaczka, Kobylin, Kółko, Kruszewo, Kunin, Lipianka, Ludwinowo, Michałowo, Nogatki, Pasieki, Pokrzywnica, Pokrzywnica-Kolonia, Ponikiew Mała, Ponikiew Duża, Ponikiew Mała-Kolonia, Rębisze-Działy, Rębisze-Kolonia, Rębisze-Parcele, Struniawy, Szarłat, Szczawin, Wólka Brzezińska, Wólka Kunińska, Zaozrze, Żabin, oraz 7 miejscowości niesołeckich: Brzeźno-Wieś, Gogol-Gajówka, Jurgi (leśniczówka), Kaszewiec, Kruszewo (gajówka), Lipianka (gajówka), Smólnik. Na powierzchni 218,93 km<sup>2</sup> mieszka tutaj około 8710 ludzi<sup>13</sup>.

### Warunki przyrodnicze Gminy

<sup>12</sup> Źródło: Gmina Goworowo

<sup>13</sup> Baza Demograficzna GUS

Obszar gminy Goworowo leży na Nizinie Północnomazowieckiej, w obrębie dwóch mezoregionów – Międzyrzecza Łomżyńskiego i doliny dolnej Narwi. Główne miejscowe przyrodnicze struktury funkcjonalno-przestrzenne to dolina Narwi i Orza, mniejsze doliny cieków wodnych, wielkopowierzchniowe systemy leśne w zachodniej części Gminy i mniejsze systemy leśne w pozostałych częściach Gminy. Na terenie Gminy znajdują się dwa obszary chronione w ramach systemu Natura 2000: Dolina Dolnej Narwi oraz Puszcza Biała. Występuje tutaj wiele gatunków ptaków, z czego część wpisana jest do Polskiej Czerwonej Księgi Gatunków. Spośród 10 pomników przyrody na terenie Gminy, wszystkie to drzewa. Najokazalsza jest topola biała w miejscowości Góry, o obwodzie pnia 7,55 m i wysokości 30 m<sup>14</sup>.

### **Zabytki gminy**

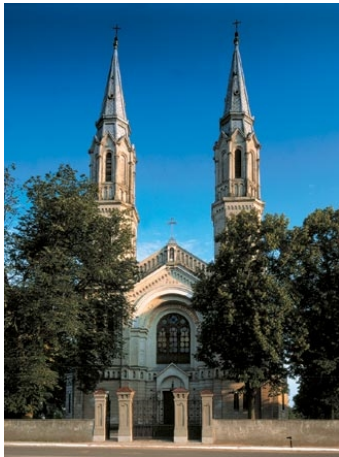
Według danych Narodowego Instytutu Dziedzictwa, do rejestru zabytków na terenie gminy wpisanych jest kilka obiektów, o zróżnicowanym charakterze<sup>15</sup>:

- Zespół pałacowo-parkowy z XVIII-XIX wieku w Brzeźnie,
- Kościół parafialny pod wezwaniem Podwyższenia Krzyża z 1880 oraz dzwonnica w Goworowie,
- Cmentarz rzymsko-katolicki (najstarsza część z XIX wieku) w Goworowie,
- Kaplica grobowa rodziny Górskich, koniec XIX wieku w Goworowie,
- Szkoła z 1920 w Goworowie,
- Kościół parafialny pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny, drewniany z XIX/XX wieku w Kuninie Szlacheckim,
- Zespół dworsko-parkowy z połowy XIX wieku w Ponikwi Małej,
- Zespół pałacowo-parkowy z XVIII-XIX wieku w Szczawinie.

---

<sup>14</sup> POŚ dla Gminy Goworowo na lata 2012-2015 z perspektywą do roku 2019, Goworowo 2011, s. 31-34

<sup>15</sup> NID



**Fot 1:** Kościół parafialny w Goworowie<sup>16</sup>



**Fot 2:** Pałac Marchwickich w Brzeźnie<sup>17</sup>



**Fot 3:** Pałac Glinków w Szczawinie<sup>18</sup>

---

<sup>16</sup> Fot. Moja Ostrołęka

<sup>17</sup> Źródło: Katalog polskich zamków, pałaców i dworów, fot.: Napoleon

<sup>18</sup> Źródło: Katalog polskich zamków, pałaców i dworów, fot.: Grzegorz Gąsior

## Rys historyczny gminy Goworowo

### Zarys ogólny

Większa część opracowania historii Gminy pochodzi z monografii J. Dziewirskiego *Goworowo i okolice* (dalej w przypisach jako *Dziewirski*).

Historia osadnictwa na terenie dzisiejszej gminy Goworowo sięga czasów prehistorycznych. Świadczą o tym liczne znaleziska archeologiczne na terenie Gminy, pochodzące z epoki kamienia, brązu, żelaza oraz średniowiecza.

Pierwsza fala średniowiecznego osadnictwa na terenie Gminy związana jest z utworzeniem biskupstwa w Płocku w 1076 roku. Osadnicy najchętniej osiedlali się na terenach położonych nad Narwią i Orzem, przez które przebiegały szlaki handlowe. Najstarsze, leżące na terenie Gminy wsie, z Goworowem włącznie, powstały w XI i XII wieku. W XII wieku, książę Bolesław Śmiały przekazał część okolicznych wiosek, z Goworowem na czele, biskupom płockim, jako uposażenie.

Prawdopodobnie około roku 1315 została erygowana w Goworowie parafia pod wezwaniem Krzyża Świętego (początkowo Znalezienia, obecnie Podwyższenia). Kościół parafialny ufundował prepozyt kapituły katedralnej płockiej, Florian Laskary z Kościelca, herbu Leszczyca.

Tereny gminy do czasów rozbiorów należały do dwóch historycznych ziem, których granicę stanowiła rzeka Orz. Północ należała do ziemi łomżyńskiej, zaś południe do ziemi nurskiej. Najważniejszym posiadaczem ziemskim na terenie Gminy byli prepozyci kapituły katedralnej płockiej. W skład ich dóbr, zwanych „księstwem sieluńskim”, wchodziły na terenie Gminy wioski należące do trzech różnych kluczy dóbr: pokrzywnickiego (Pokrzywnica, Żabin), rembiszewskiego (Rembisze, Goworowo, Jawor, Goworówek), borawskiego (Lipionki, Kamionki). Reszta wsi należała do szlachty, z której wiele było szlachtą zaściankową, zaś część – lokalnymi potentatami, posiadającymi więcej niż jedną wieś.

Podział ten widoczny jest chociażby w spisie posiadaczy ziemskich z roku 1783/84. Wśród posiadaczy wielowioskowych znajdowali się:

1. Glinkowie w Czarnowie, Szczawinie, Daniłowie, Grodzisku, Jurgach i częściowo Ponikwi Dużej,
2. Świniołęscy w Brzeźnie Wielkim i Wólce Brzezińskiej,
3. Zembrzusczy w Kaczce, Górach i części Kobylina,
4. Duczymińscy w Czernie, części Jemielistego i Kobylina,
5. Jeziorokowscy w Szarłacie, Wólce Kunińskiej części Borek i Kunina,
6. Zambrzyccy w części Ponikwi Dużej i Małej,

Istniały też wsie, gdzie osiadło wiele rodzin szlacheckich, takie jak:

1. Struniawscy, Gałęccy, Mierzejewscy w Struniakach,
2. Chełstowscy, Damięccy, Mierzejewscy, Kołakowscy i Stepnowscy w Gierwatach,
3. Ciskowscy, Struniawscy, Damięccy, Kołakowscy, Kwiatkowscy, Stepnowscy w Cisku,
4. Damięccy, Chełstowscy, Dobkowscy, Gierwatowscy, Zabielscy, Żebrowscy w Damiętach,
5. Grabowscy, Głazewscy, Gierwatowscy, Dąbkowscy, Stepnowscy, Żebrowscy, Żmijewscy w Grabowie,
6. Bobińscy, Daniłowscy, Stepnowscy, Załęscy, Mierzejewscy, Struniawscy w Nogawkach.

W trakcie insurekcji kościuszkowskiej, w Goworowie stacjonował oddział powstańczy pułkownika Walentego Kwaśniewskiego, który ruszył z odsieczą obrońcom Kępy Dzbeńskiej, forsowanej przez Prusaków. Ówczesni zamożni posiadacze ziemscy – Mikołaj Glinka i Jan

Zambrzycki mieli wyznaczyć ze swoich wsi po dwóch kmieci do udziału w walkach. Niestety, powstanie upadło i w roku 1795, w wyniku III rozbioru Polski, tereny Gminy trafiły do zaboru pruskiego. Od roku 1807 należały do Księstwa Warszawskiego. Dawne dobra sieluńskie, od 1795 pozostające w rękach pruskiego rządu, zostały nadane francuskiemu marszałkowi Michaelowi Neyowi. W roku 1812 w wyprawie na Moskwę wziął udział Gabriel Zambrzycki, wywodzący się z ziemi goworowskiej. Od 1815, tereny Gminy trafiły do Królestwa Kongresowego. W roku 1817 najważniejszym posiadaczem ziemi na terenie Gminy był rząd – należały do niego dawne dobra sieluńskie. Sześć wsi: Szczawin, Daniłowo, Czarnowo, Jurgi, Ponikiew Duża, Grodzisk, należało do Mikołaja Glinki. Kolejne sześć: Kunin, Zaorze, Wólka Kunińska, Szarłat, Borki, Kobylin, do rodziny Górskich. Trzy wsie: Brzeźno, Ponikiew Mała i Wólka Brzezińska, należały do chorążego Zambrzyckiego. Pozostałe miejscowości należały do drobnej, jednowioskowej i częściowej szlachty.

W czasie powstania listopadowego, w Goworowie stacjonowała część doborowych oddziałów gwardii carskiej. W czasie działań wojennych, Goworowo i inne wsie Gminy poniosły straty materialne. W trakcie powstania styczniowego, na terenie dzisiejszej Gminy operował oddział Zygmunta Padlewskiego. Jego oddział czynnie wspierał zaopatrzeniem i ludźmi Mikołaj Glinka ze Szczawina. W działania powstańcze byli zaangażowani też duchowni z goworowskiej parafii. W roku 1864, ukazem carskim powołano do istnienia gminy. Na omawianym terenie funkcjonowały dwie takie jednostki – jedna z siedzibą w Goworowie, druga w Szczawinie. Ważnym wydarzeniem w historii Gminy było przeprowadzenie w pobliżu Goworowa linii kolejowej Ostrołęka-Wyszaków pod koniec XIX wieku.

W historii Gminy tragicznie zapisały się obie wojny światowe. W czasie I wojny światowej większość miejscowości w Gminie uległa zniszczeniu. Na przełomie lipca i sierpnia 1915 miała tu miejsce dwutygodniowa bitwa między Rosjanami i Niemcami. W wyniku działań wojennych, w poszczególnych wioskach Gminy zniszczeniu uległo od 60% do 99,5% zabudowań. Po odzyskaniu niepodległości, w 1919 roku zorganizowano województwo białostockie z powiatem ostrołęckim, w skład którego weszło Goworowo ze statusem osady oraz Szczawin jako gmina. Goworowo i Szczawin pozostały siedzibami urzędów gminnych. W wojnie z Bolszewikami w 1920 roku wzięli udział m.in.: Stanisław Cholewski z Kunina oraz Stanisław i Szczepan Dudziakowie z Lipianki. W roku 1928 zorganizowano na terenie Gminy wielkie manewry wojskowe, obserwowane przez prezydenta Mościckiego. W 1936 roku zlikwidowano gminę Szczawin i włączono ją do gminy Goworowo.

W wojnie obronnej 1939 roku z terenu Gminy brali udział m.in. Mikołaj Glinka ze Szczawina, Antoni Biedrzycki z Cisku, Włodzimierz Skowroński z Józefowa, Zygmunt Gałęcki z Nogawek i inni. Wojska hitlerowskie zajęły teren Gminy 7 września 1939. W czasie okupacji, Goworowo zostało spacyfikowane przez oddziały SS, które zabiły przy tym 65 Żydów i 35 Polaków. Miejscowi Żydzi zostali wypędzeni z domostw. Większość z nich zdołała uciec na stronę radziecką. W wyniku działań wojennych, straty ludnościowe i materialne poniosła większość wsi na terenie Gminy. Wśród polskich lotników walczących w Anglii w 1941 roku znaleźli się Władysław i Waclaw Szulkowscy z Goworowa. Okupanci początkowo włączyli część gmin Goworowo i Szczawin do Rejencji Ciechanowskiej i powiatu Ostrów Mazowiecka, ale po dwóch miesiącach przyłączono je do rejencji warszawskiej. Siedzibą okupacyjnych władz na terenie dzisiejszej Gminy był pałac w Szczawinie. W 1941 roku w okolicy Grabowa i Żabina miała miejsce katastrofa kolejowa.

Po wojnie miejscowości Gminy odbudowano. W roku 1950 powołano Gminną Radę Narodową w Goworowie, którą w 1954 zastąpiły Gromadzkie Rady Narodowe w Goworowie, Jaworach Starych, Kuninie, Pasiekach, Suchcicach i Żabinie. W 1972 roku reaktywowano gminę Goworowo, w skład której weszła także dawna gmina Szczawin. W latach 1975 – 1998



gmina Goworowo należała do województwa ostrołęckiego. Obecnie wchodzi w skład powiatu ostrołęckiego w województwie mazowieckim<sup>19 20</sup>.

#### Miejscowości

##### Brzeźno

Miejscowość wraz z przysiółkami Brzezenko, Rosoś, Wólka, była gniazdem rodowym rodziny Brzezińskich herbu Jastrzębiec<sup>21</sup>. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1428 i dotyczy umowy między prepozytem płockim, a właścicielką Brzeźna, dotyczącej wspólnego użytkowania młyna na Orzu. Już w XV wieku dziedzice Brzeźna znacznie się rozrodzili, a wieś – rozrosła. Powstały działy bocznych linii Brzezińskich i wydzielili się przysiółki. Część Brzeźna trafiła w XVII wieku do Dzierżanowskich, a następnie do Gulczewskich herbu Junosza. W XVIII wieku dobra rodowe znów znalazły się w całości w rękach Brzezińskich, jednak na krótko, ponieważ w drugiej połowie XVIII wieku ród ten wygasł. Ich dobra na krótko pozyskali Świniołęscy, których dziedziczka poślubiła w 1771 Ignacego Zambrzyckiego herbu Kościesza. Ród ten posiadał Brzeźno do bezpotomnej śmierci Karola Zambrzyckiego w 1824, kiedy to wdowa sprzedała dobra rodzinie Kaliszów herbu Jelita. Już jednak w 1848, właścicielami byli Marchwicy. Rodzina ta zbudowała we wsi w 1900 roku pałac-rezydencję<sup>22</sup>.

##### Cisk

Wieś drobnoszlachecka, gniazdo rodowe Ciskowskich<sup>23</sup>.

##### Czarnowo

Wieś Czarnowo, pierwotnie Tarnowo (niekiedy zwane Czarnowo Siostrzanki), stanowiła jeden z ośrodków kompleksu dóbr szlacheckich Czarnowo-Szczawin. Pierwsza wzmianka o obu wsiach pochodzi z 1383 roku, kiedy to książę Janusz I nadał prawa chełmińskie wsiom należącym do Falisława z Łowczewa herbu Dąbrowa. Wśród nich było Tarnowo i Szczawin. W XV wieku posiadaczem części Tarnowa był Andrzej ze Szczawina. W drugiej połowie XV wieku właściciele obu wsi pisali się Szczawińskimi. Czarnowo generalnie dzieliło losy Szczawina<sup>24</sup>.

##### Czernie

W XIX wieku wieś należała do rodziny Górskich z Gór, a następnie Rościszewskich<sup>25</sup>.

##### Damięty

Wieś szlachecka, założona przez Damięckich herbu Dąbrowa z Damięt w powiecie ciechanowskim. Pierwszy raz wzmiankowane w 1423. Pierwotna nazwa Damiany albo Damianty<sup>26</sup>.

---

<sup>19</sup> J. Dziewirski, *Goworowo i okolice*, Ostrołęka 2006

<sup>20</sup> P. Kosiorek, *Dzieje Goworowa do roku 1944*, Pułtusk 2004

<sup>21</sup> Taki herb widnieje na tablicy w kościele w Goworowie, Boniecki błędnie przypisuje im Lubicza, zaś Dziewirski – Korwina

<sup>22</sup> Dziewirski, s. 53-54

<sup>23</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>24</sup> Dziewirski, s. 37-38

<sup>25</sup> Dziewirski, s. 158

<sup>26</sup> Dziewirski, s. 55-57

### Gierwaty

Wieś szlachecka, gniazdo rodziny Gierwatowskich, nabyta w XVIII wieku przez Damiękich<sup>27</sup>.

### Goworowo

Nazwa Goworowo jest odimienna, od staropolskiego „Goworek” lub „Gowor”. Niewykluczone, że tak miał na imię założyciel wsi. Jeszcze w XIX wieku, obok miejscowego kościoła dało się zauważyć płytę z płaskorzeźbą przedstawiającą rzekomo rycerza (utożsamianego z Goworem, założycielem wsi, klęczącego przed księciem). Miejscowe podanie głosi nawet, że Goworkiem, który założył wieś, był wojewoda sandomierski Goworek z rodu Rawiczów. Istnieje także możliwość, że nazwę tę przeniesiono z innego Goworowa. Goworowo zostało założone prawdopodobnie w XI-XII wieku. W XII wieku weszło w skład klucza rembiszewskiego uposażenia prepozytów płockich. Około roku 1315, prepozyt płocki ufundował w Goworowie kościół parafialny.

Od momentu powołania parafii Goworowo zyskało na znaczeniu. Dzisiejszy układ architektoniczny miejscowości ma charakter małomiasteczkowy, chociaż nie zachowały się żadne przekazy o prawach miejskich dla Goworowa. Przymuszczenie, miejscowości w dobrach biskupa płockiego mogły uzyskać gromadnie przywilej lokacyjny od księcia Siemowita I w 1254 roku<sup>28</sup>.

Goworowo pozostawało w rękach kapituły płockiej aż do czasów zaborów, kiedy upaństwowiono dobra kościelne. W połowie XIX wieku, rząd rosyjski zaczął wystawiać dobra rządowe na sprzedaż. Wiele placów w Goworowie nabyli Żydzi, którzy w krótkim czasie stali się poważnym składnikiem ludnościowym we wsi. W 1864, Goworowo zostało siedzibą gminy. Na początku XX wieku Żydzi stanowili tutaj już ponad 95% ludności<sup>29</sup>. W czasie I wojny światowej, w wyniku działań wojennych, zniszczeniu uległy prawie wszystkie zabudowania we wsi<sup>30</sup>.

### Góry

Wieś szlachecka, gniazdo Górskich herbu Nałęcz. Rodzina ta osiągnęła w XIX wieku spore znaczenie na szczeblu lokalnym, a w skład jej dóbr wchodziły jeszcze wsie Borek, Kunin Włociański, Borki, Zaorze, Wólka Kunińska, Kółko, Pasieki, Szarłat, Stare Michałowo, Nowe Michałowo i Ćmocha<sup>31</sup>.

### Grabowo

Wieś szlachecka, gniazdo rodowe Grabowskich<sup>32</sup>.

### Jemieliste

W XIX wieku wieś należała do rodziny Górskich z Gór<sup>33</sup>.

### Kobylin

W XIX wieku wieś należała do rodziny Górskich z Gór<sup>34</sup>.

---

<sup>27</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>28</sup> H. Samsonowicz, *Ośrodki gospodarcze w Puszczy Białej XIX w. [w:] Zeszyty Naukowe OTN, nr VI, Ostrołęka 1992*

<sup>29</sup> Dziewirski, s. 133-136

<sup>30</sup> Dziewirski, s. 176

<sup>31</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>32</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>33</sup> Dziewirski, s. 158

## Kunin

Pierwotnie Kunino, miejscowość wraz z przysiółkami Wólka, Kaczka, Borki, była gniazdem rodowym rodziny Kunińskich. Rodzina ta wywodziła się być może z pierwszych historycznych właścicieli wsi – Radwanów z Rakowa, potomków znanego rycerza Gotarda ze Służewa. Kunińscy byli obecni w Kuninie aż do 1836, kiedy to zmarł bezpotomnie Walenty Kuniński<sup>35</sup>. Nowymi właścicielami została rodzina Górskich. W latach 80 XIX wieku, właścicielami Kunina są już Marchwiccy, z których Felicjan sprzedał w 1884 majątek okolicznej szlachcie. Ostatnim właścicielem Kunina był Adam Chojnacki<sup>36</sup>.

## Nogawki

Wieś szlachecka<sup>37</sup>.

## Ponikiew (Wielka i Mała)

Miejscowość była gniazdem rodowym rodziny Ponikiewskich herbu Trzaska. Nie wiemy dokładnie, kiedy powstała; pierwsza wzmianka pochodzi z 1387 roku. Dotyczy ona zgody książęcej na przekazanie przez Cibora z Tarchomina między innymi Ponikwi, jego córkom. Ponikiewscy byli właścicielami wsi do połowy XIX wieku, kiedy to ich majątek przejęli Górscy, prawdopodobnie w wyniku mariażu<sup>38</sup>. Górscy zbudowali w połowie XIX wieku w Ponikwi Małej dwór-rezydencję<sup>39</sup>.

## Struniawy

Wieś szlachecka, gniazdo rodziny Struniawskich<sup>40</sup>.

## Suchcice

Miejscowość była gniazdem rodowym rodziny Suchcickich być może herbu Ostoja<sup>41</sup>.

## Szczawin

Wieś stanowiła jeden z ośrodków kompleksu dóbr szlacheckich Czarnowo-Szczawin. Pierwsza wzmianka o obu wsiach pochodzi z 1383 roku, kiedy to książę Janusz I nadał prawa chełmińskie wsiom należącym do Falisława z Łowczewa herbu Dąbrowa. Wśród nich było Tarnowo i Szczawin. W XV wieku posiadaczem części Tarnowa był Andrzej ze Szczawina. W drugiej połowie XV wieku właściciele obu wsi pisali się Szczawińskimi. Rodzina ta używała herbu Prawdzic. W latach XVII wieku, dobra szczawińskie przejęli Przeczkowscy herbu Szeliga, a zaraz po nich, w 1649 – Adam Kazanowski herbu Grzymała. Kazanowski był przyjacielem króla Władysława IV, jego doradcą, powiernikiem i marszałkiem dworu. Zapisał się w historii pięknym gestem, ratując skarb królewski zastawem na całe swoje dobra, w tym Szczawin. Kazanowski wkrótce jednak zmarł, a cały jego majątek trafił do młodej wdowy po nim, która najpierw wyszła za Hieronima Radziejowskiego, a następnie, po szybkim rozwodzie – za Jakuba Franciszka Krajewskiego, herbu Jasieńczyk. Również Krajewscy nie gospodarzyli długo w Szczawinie, ponieważ na początku XVIII wieku, właścicielami byli już Zembrzusczy herbu Doliwa, a następnie Kazimierz Przeradowski herbu Półkozic. Także i on nie

<sup>34</sup> Dziewirski, s. 158

<sup>35</sup> Dziewirski, s. 37-49

<sup>36</sup> Dziewirski, s. 156-157

<sup>37</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>38</sup> Dziewirski, s. 54-55

<sup>39</sup> Dziewirski, s. 154-155

<sup>40</sup> Dziewirski, s. 55-57

<sup>41</sup> A. Pszczołkowski, *Szlachta Mazowiecka*

żył zbyt długo i wkrótce dobrami zarządzała wdowa – Bogumiła (Bogusława). Wdowa wyszła powtórnie za mąż za Antoniego Glinkę herbu Trzaska. Glinkowie byli senatorskim rodem i posiadali w tym czasie już znaczący majątek na terenie dzisiejszej Gminy. Sam Antoni był wytrawnym politykiem, w 1752 gościł w swoim dworku Stanisława Augusta Poniatowskiego. Dziedzicem Antoniego (z małżeństwa z Bogumiłą I voto Przeradowską) był Mikołaj. Także i on, jak ojciec, był zdolny i wykształcony. W 1793 otrzymał order św. Stanisława<sup>42</sup>.

Dobra szczawińskie pozostały w posiadaniu Mikołaja Glinki po rozbiorach Polski. Jego syn, Józef, założył hodowlę owiec w każdym swoim folwarku. Wełna z hodowli Józefa otrzymała liczne medale na wystawach na całym świecie. Józef wybudował w Szczawinie stojącą do dzisiaj siedzibę rodową. Spadkobiercą Józefa był Mikołaj Zenon. Kontynuował on działalność ojca. Wkrótce wyrósł też na najzamożniejszego obywatela w okolicy. Mikołaj był przewodniczącym komitetu budowy obecnego kościoła w Goworowie oraz jednym z jego głównych fundatorów. W latach 1891-97, zbudował w tym kościele kaplicę. Wspierał także powstańców w czasie powstania w 1863. W 1864, Szczawin stał się siedzibą Gminy, którą w 1936 włączono do gminy Goworowo. Wnukiem Mikołaja był Władysław Glinka, który był bodaj najwybitniejszą postacią w historii Gminy. Pobrał staranne wykształcenie we Francji. Założył zarodową hodowlę krów rasy szyc. Prowadził działania reformatorskie w dziedzinie rolnictwa. W czasie I wojny światowej organizował pomoc dla poszkodowanej ludności. Przyjaźnił się z Władysławem Grabskim i Stanisławem Wojciechowskim. Otrzymał Komandorię Orderu Polonia Restituta i Legionu Honorowego<sup>43</sup>. W niepodległej Polsce, właścicielem Szczawina był Antoni Glinka, a po nim, aż do 1939 – Stanisław. Jego młodszy brat, Mikołaj, był oficerem Wojska Polskiego, zginął w 1939 w walce z Armią Czerwoną w rejonie Grodna. Po wojnie, dobra szczawińskie zostały upaństwowione<sup>44</sup>.

---

<sup>42</sup> Dziewirski, s. 37-49

<sup>43</sup> Dziewirski, s. 136-150

<sup>44</sup> Dziewirski, s. 194-195

## Parafie

### Parafia Podwyższenia Krzyża Świętego w Goworowie

Prawdopodobnie około roku 1315 została erygowana w Goworowie parafia pod wezwaniem Krzyża Świętego (początkowo Znalezienia, obecnie Podwyższenia). Kościół parafialny ufundował prepozyt kapituły katedralnej płockiej, Florian Laskary z Kościelca, herbu Leszczyc. Legenda głosi, że pierwotne wezwanie parafii wzięło się od wydarzenia, w którym pojmana przez Jaćwingów dziewczyna podczas eskortowania jeńców w miejscu gdzie dziś stoi kościół w Goworowie, zdjęła z szyi krzyżyk i upuściła go na ziemię. W ten sposób naprowadziła na trop polskie oddziały spieszące z odsieczą<sup>45</sup>.

Pierwszy drewniany kościół stał bardzo długo. W 1609 opisywano jego stan jako wymagający generalnego remontu. Jednakże nowy budynek konsekrowano dopiero w 1696. W roku 1700, Marianna Brzezińska ufundowała przy parafii kaplicę pod wezwaniem św. Franciszka. W drugiej połowie XVIII wieku nowy kościół spróchniał i w 1777 nakazano przenieść tymczasowo odprawianie mszy do kaplicy i rozebrać kościół. Nowy budynek, na który prepozyt płocki przeznaczył 1000 zł, oddano do użytku w 1780. Wraz z III rozbiorem Polski, dobra „księstwa sieluńskiego” upaństwowiono. Goworowska parafia straciła protektora i fundatora. Tymczasem kościół, w pierwszej połowie XIX wieku, ponownie podupadł. W 1817 popsute były organy oraz zapadł się dach. Naprawy ukończono dopiero w 1830, ale po kolejnych 30 latach drewniana budowla ponownie zaczęła podupadać. W 1872 zbudowano murowaną dzwonicę, głównie dzięki pożyczce zamienionej na ofiarę, udzielonej przez Mikołaja Glinkę. Niestety osiem lat później drewniana świątynia spłonęła. Energicznie rozpoczęto starania o nową murowaną świątynię. Ówczesny proboszcz, A. Grodzki, wyasygnował ze swoich środków 3000 rubli na nowy budynek. Taką samą kwotę przekazał Mikołaj Glinka. Powołano komitet budowy świątyni, któremu przewodniczył ten sam Mikołaj Glinka. Nowy kościół, monumentalny budynek, został zatem zbudowany wysiłkiem parafian, przy dużym wkładzie organizacyjnym i finansowym Mikołaja Glinki. Kościół poważnie ucierpiał w czasie I i II wojny światowej<sup>46</sup>.

### Parafia pw. św. Jana Chrzciciela w Kuninie

Parafia pw. św. Jana Chrzciciela została erygowana 1.01.1937 r. przez Abp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego. Powstała ona z terytorium parafii Goworowo, Lubiel i Różan. Bullą "Totus Tuus Poloniae Populus" Papieża Jana Pawła II z 25.03.1992 r. parafia Kunin została włączona do Diecezji łomżyńskiej z Diecezji płockiej. W latach 1937-1945 funkcję kościoła parafialnego spełniała drewniana kaplica. W 1945 r. ks. prob. Stanisław Żuławski kupił drewniany kościół protestancki w miejscowości Marianowo w parafii Lubiel, który odąd służy jako kościół parafialny. Kościół pw. Niepokalanego Poczęcia NMP pobłogosławiony został 15.08.1945 r. W latach 1995-2000 staraniem ks. prob. Józefa Kacperskiego dokonano remontu kościoła. Kościół nie jest konsekrowany. Plebania murowana wybudowana w latach 1937-1938 staraniem ks. prob. Stanisława Żuławskiego; wpisana do rejestru zabytków.

## Tradycje heraldyczne i sfragistyczne na terenie gminy

### Symbolika gminy z czasów historycznych

<sup>45</sup> H. Ciszewski, artykuł w czasopiśmie *Kontakty* nr 13, Łomża 1996

<sup>46</sup> Dziewirski, s. 67-113

W przeszłości, na terenie Gminy nie posługiwano się żadnymi zindywidualizowanymi znakami samorządu, takimi jak pieczęcie. Mimo małomiasteczkowego charakteru Goworowa, nie otrzymało ono nigdy oficjalnie praw miejskich, a zatem nie posługiwało się pieczęcią. To samo dotyczy pozostałych miejscowości w Gminie. Od zorganizowania gmin w 1864 roku, samorządy używały pieczęci z symboliką szczebla wyższego – gubernialną i państwową. Częściowym odstępstwem od tej zasady, były pieczęcie używane w okresie międzywojennym przez wójtów Goworowa i Szczawina. Pole pieczęci było tam przedzielone w skos, z prawej u góry znajdowało się godło państwowe, zaś z lewej u dołu – tarcza jakby z godłem herbu Jasieńczyk. Pieczęć okrągła, z legendą otokową *Województwo Białostockie \* pow. Ostrołęcki \* Wójt Gminy Szczawin (Goworowo)*. Pochodzenie motywu „Jasieńczyka” nie jest mi znane. Wprawdzie byli aktywni na terenie Gminy Krajewscy herbu Jasieńczyk, ale wpływy ich były krótkotrwałe i nie pozostawiły większych śladów, a już na pewno nie w dwudziestoleciu międzywojennym.



**Fot 4:** Odcisk pieczęci wójty prawdopodobnie gminy Goworowo, rok 1926<sup>47</sup>



**Fot 5:** Odcisk pieczęci wójty prawdopodobnie gminy Szczawin, rok 1928<sup>48</sup>

<sup>47</sup> Dziewirski aneks 4

<sup>48</sup> Dziewirski aneks 8

## Heraldyka miejscowych posiadaczy ziemskich

Istnieje bogata tradycja heraldyczna związana z miejscowymi właścicielami. Ponieważ braci szlacheckiej, posiadającej różnej wielkości majątki na terenie Gminy, były całe szeregi, skupimy się tylko na dwóch kategoriach szlachty – gniazdowej, tj. biorącej nazwiska od wiosek leżących na terenie Gminy, oraz tej najbardziej zasłużonej w historii Gminy.

### Herby szlachty gniazdowej



Rysunek 2: Jastrzębiec Brzezińskich<sup>49</sup>



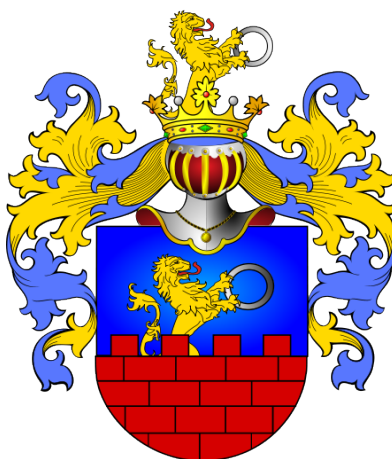
Rysunek 3: Dąbrowa Damięckich<sup>50</sup>



Rysunek 4: Nałęcz Górskich<sup>51</sup>



Rysunek 5: Trzaska Ponikiewskich<sup>52</sup>



Rysunek 6: Prawdzic Szczawińskich<sup>53</sup>

Część herbów miejscowej szlachty gniazdowej nie jest nam znana, nie zachowały się o nich wpisy w herbarzach, ani żadne zabytki sfragistyczne czy heraldyczne. Zaliczają się tutaj m.in. Ciskowscy, Gierwatowscy, Grabowscy, Kunińscy (może Radwanowie), Struniawscy, Suchciccycy (może Ostojczycy).

Pośród najważniejszych historycznie posiadaczy ziemskich na terenie gminy wymienić należy oczywiście prepozytów kapituły katedralnej płockiej i rodzinę Glinków ze Szczawina. Rodzina ta była bodaj najznacniejsza w okolicy od XVIII wieku aż po XX wiek. Wydała też najbardziej znanego mieszkańca gminy – Władysława Glinkę.

<sup>49</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow

<sup>50</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow, Voytek S

<sup>51</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow, Avalokitesvara

<sup>52</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow, WarX, KamilkaŚ, Avalokitesvara

<sup>53</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow, Avalokitesvara



**Rysunek 7:** Herb kapituły katedralnej płockiej, nadany w 1518 – opracowanie współczesne<sup>54</sup>



**Rysunek 8:** Trzaska Glinków<sup>55</sup>

<sup>54</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Avalokitesvara

<sup>55</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Tadeusz Gajl, Bastianow, WarX



### Miejscowa heraldyka ziemska

W tradycje heraldyczne gminy wpisuje się naturalnie heraldyka ziemska. Gmina Szelków leżała w księstwie, a później województwie mazowieckim, w ziemi różańskiej<sup>56</sup>. Księstwo, a później województwo mazowieckie używało herbu przedstawiającego w polu czerwonym orła srebrnego z orężem złotym. Mniejsze jednostki podziału administracyjnego I Rzeczypospolitej, powiaty i ziemie, przeważnie herbów nie posiadały, tak było też w przypadku ziemi różańskiej.



**Rysunek 9:** Herb województwa mazowieckiego według Niesieckiego<sup>57</sup>



**Rysunek 10:** Współczesna rekonstrukcja herbu województwa mazowieckiego<sup>58</sup>

Po upadku I Rzeczypospolitej, pruskie władze zaborcze nie ustaliły herbów dla swoich nowych nabytków terytorialnych. Pisma urzędowe sygnowano pieczęciami z nazwą jednostki i godłem państwowym. Podobna sytuacja miała miejsce w czasach Księstwa Warszawskiego. Herby otrzymały dopiero województwa a potem gubernie, jakie powołano w zorganizowanym w 1816 roku na Kongresie Wiedeńskim Królestwie Polskim. Tereny gminy Goworowo weszły początkowo w skład województwa płockiego, następnie (1837) – guberni płockiej. Gubernia ta została podzielona na mniejsze w 1867 i ziemie gminy Rzekuń trafiły do guberni łomżyńskiej. Wtedy też powołano powiat ostrołęcki. Dla województwa płockiego zaprojektowano herb łączący dwa historyczne herby głównych ziem wchodzących w skład województwa: płockiej i dobrzyńskiej. Gubernia łomżyńska natomiast otrzymała zupełnie nowy herb, przedstawiający w polu błękitnym łódź żaglową złotą, płynącą po wodzie srebrnej między dwoma rombami złotymi.



**Rysunek 11:** Herb województwa płockiego i guberni płockiej w Królestwie Kongresowym<sup>59</sup>



**Rysunek 12:** Herb guberni płockiej<sup>60</sup>

<sup>56</sup> Z. Gloger, *Geografia historyczna ziem dawnej Polski*, Kraków 1903, s. 171

<sup>57</sup> K. Niesiecki, *Korona polska (...)*, t. I, Lwów 1728

<sup>58</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Bastianow

<sup>59</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Poznaniak

<sup>60</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Poznaniak



**Rysunek 13:** Herb guberni łomżyńskiej<sup>61</sup>

Po odzyskaniu niepodległości w 1918 gmina Goworowo znalazła się w województwie białostockim, w powiecie ostrołęckim. Herb województwa białostockiego miał przedstawiać w polu czerwonym orła srebrnego. Zrezygowano zatem z umieszczania dodatkowych herbów mniejszych ziem<sup>62</sup>. Międzywojenne projekty herbów wojewódzkich nie zdążyły wejść w życie.



**Rysunek 14:** Herb województwa białostockiego II RP, oryginalny projekt z 1928<sup>63</sup>



**Rysunek 15:** Herb województwa warszawskiego II RP, rekonstrukcja współczesna<sup>64</sup>

Po II wojnie światowej zapomniano o herbach ziemskich aż do 1999 roku, kiedy nowa reforma administracyjna przywróciła powiaty. Krótco potem ustalono herby nowych województw i powiatów. Gmina Goworowo znalazła się w powiecie ostrołęckim województwa mazowieckiego.

Herb województwa mazowieckiego przedstawia w polu czerwonym orła srebrnego z orężem złotym. Pierwszą jego wersję przyjęto 13 maja 2002. Wersja ta miała dodatkowo pierścień złoty na ogonie. Różniła się też stylizacyjnie – orzeł miał zamknięty dziób i opuszczone lotki skrzydeł<sup>65</sup>. Herb ten zakwestionowała Komisja Heraldyczna i 29 maja 2006 przyjęto nowy herb<sup>66</sup>.

<sup>61</sup> *Гербы губерний и областей Российской Империи*

<sup>62</sup> Projekt Rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w sprawie nadania herbów województwom, AAN, PRM 59-10, s. 18-21

<sup>63</sup> Rys. W. Graniczny

<sup>64</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Poznaniak

<sup>65</sup> Uchwała Nr 90/06 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 29 maja 2006 r. w sprawie wzoru herbu Województwa Mazowieckiego oraz zasad jego używania. (Dz. Urz. woj. mazowieckiego z 2006 r. Nr 139, poz. 4595)

<sup>66</sup> Uchwała 50/02 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 13 maja 2002 r. w sprawie wzoru herbu Województwa Mazowieckiego (Dz. Urz. woj. mazowieckiego z 2002 r. Nr 183, poz. 4101)

Powiat ostrołęcki nie uchwalił jak dotąd herbu, chociaż próby takie były już podejmowane. Proponowane projekty nie były jednak zgodne z niektórymi regułami heraldyki<sup>67</sup>.



Rysunek 16: Herb województwa mazowieckiego 2002 – 2006<sup>68</sup>



Rysunek 17: Herb województwa mazowieckiego od 2006<sup>69</sup>

### Możliwości utworzenia herbu gminy

W toku debaty nad kształtem herbu gminy Goworowo rozważano nawiązanie do legendarnego założyciela osady. Pojawiały się propozycje wykorzystania elementów herbu Rawicz. Uznaliśmy jednak, że pochodzenie Gowora od Rawitów jest co najmniej niepewne. Zamiast tego sugerowaliśmy wykorzystanie postaci rycerza, jako przedstawienia osoby, która założyła wieś. Propozycja taka została ostatecznie odrzucona przez władze gminy.

Bodaj najważniejszym wydarzeniem na terenie Gminy, była fundacja miejscowego kościoła parafialnego p.w. Św. Krzyża, około roku 1315. Stworzona tym aktem parafia była swego rodzaju prekursorem instytucjonalnym gminy. Dlatego też postanowiliśmy nawiązać do miejscowych właścicieli, którzy w jakiś sposób byli dobrodziejami miejscowego kościoła. Naturalnie pierwszeństwo należy się tutaj instytucji, która ufundowała pierwszy kościół i sponsorowała dwa kolejne. Była to Kapituła Płocka, która nie tylko ufundowała kościół, ale była też najważniejszym posiadaczem ziemskim na terenie Gminy prawdopodobnie od końca XII wieku aż do czasów rozbiorów. Prepozyt kapituły katedralnej płockiej posiadał na terenie obecnej gminy, jako uposażenie osiem wsi wchodzących w skład, 3 kluczy dóbr, w tym samą siedzibę dzisiejszych władz gminnych.

Herb kapituły katedralnej płockiej, nadany w 1518 roku, przedstawiał koronę z gwiazdą oraz pasy złoto-błękitne w czerwonym obramowaniu. Kapituła otrzymała herb od cesarza SRI Maksymiliana II w 1518 roku na wieść, że w Płocku znajduje się herma z głową św. Zygmunta, króla Burgundii. Korona w tym herbie oznacza właśnie, że św. Zygmunt był królem, gwiazda zaś symbolizuje Chrystusa. Na wcześniejszych pieczęciach kapitulnych widniała Matka Boska, którą później przedstawiano niekiedy jako klejnot (albo trzymacz za tarczą) herbu z 1518.

<sup>67</sup> Korespondencja powiatu ostrołęckiego z Komisją Heraldyczną przy MAiC

<sup>68</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Poznaniak

<sup>69</sup> Źródło: Wikipedia, autorstwo: Poznaniak



Herb kapituły plockiej nadany przez cesarza Maksymiliana I w 1518 r.

Fot 6: Herb kapituły katedralnej plockiej, nadany przez cesarza Maksymiliana w 1518<sup>70</sup>

Budynek miejscowego kościoła nie sięga jednakże do czasów powstania parafii. Obecny, monumentalny kościół murowany w stylu neogotyckim pw. Podwyższenia Krzyża Świętego został zbudowany w latach 1880-1887 staraniem ks. prob. Antoniego Grodzkiego. Przewodniczącym komitetu budowy nowego kościoła oraz głównym jego sponsorem był Mikołaj Glinka, herbu Trzaska ze Szczawina. Glinkowie byli rodziną senatorską i najznaczniejszym rodem w okolicy w XIX wieku. Z rodziny tej wywodził się Władysław Glinka, najważniejsza postać w historii Gminy. Herb Glinków, Trzaska, przedstawiał w polu błękitnym półksiężyc między dwoma ułamanymi mieczami. Zasadne jest, aby na potrzeby herbu Gminy, zastosować stylizację godeł Trzaski z okresu bliskiego czasom Mikołaja Glinki, tzn. z XIX wieku. Wykorzystać można np. XIX wieczne wydanie herbarza Niesieckiego.

Rysunek 18: Trzaska u Niesieckiego w opracowaniu Bobrowicza<sup>71</sup>

Godła herbów Kapituły i Trzaska należy połączyć, stosując uszczerbienia i starszeństwo. Uszczerbienia, czyli umniejszenia stosuje się aby nie używać wprost pełnego godła herbu, do którego się nawiązuje. Jest to zgodne z wytycznymi Komisji Heraldycznej. Starszeństwo godeł to ułożenie ich w odpowiedniej kolejności. Miejsca zaszczytniejsze są u góry tarczy. Miejsce zaszczytne zarezerwowaliśmy dla elementu herbu Kapituły Płockiej, której wpływy na terenie Gminy poprzedzały Glinków. Kombinacja obu godeł została wykonana w wariantcie kompozycyjnie najkorzystniejszym.

### Herb gminy Goworowo

Powyższe rozumowanie skłania nas do przedstawienia następującego projektu herbu gminy Goworowo:

<sup>70</sup> A. Rachuba, S. Górzyński, H. Manikowska, *Heraldyka i okolice*, s. 100-104

<sup>71</sup> K. Niesiecki, J.N. Bobrowicz, *Herbarz Polski*, t. 9, s. 125-127

*W polu błękitnym półksiężyc złoty; nad nim także korona nad którą gwiazda; pod nim miecz ułamany o takiej rękojeści i ostrzu srebrnym.*

Barwy godeł są takie jak barwy godeł w herbach, z których je zaczerpnięto. Barwa pola została wzięta z barw pól obu herbów. Niezależnie od tego, barwy mają też ogólną symbolikę, oznaczają m.in.: złoto – szlachetność, błękit – piękno, wzniosłość, prawość. Niezależnie od tego, znaczenie mają też konfiguracje barw: złota z błękitną oznaczają radość<sup>72</sup>.

Dopuszcza się, na potrzeby poligrafii i grafiki komputerowej, wyrażanie tynktury złotej przez kolor żółty, srebrnej przez kolor biały.

### **Flaga gminy Goworowo**

Proponujemy, aby flaga gminy była płatem żółtym o proporcjach 5:8 (wysokość do długości), z dwoma wąskimi pasami poziomymi błękitnymi szerokości 1/10 wysokości flagi i z herbem Gminy wysokości 1/2 wysokości płata, umieszczonym w odległości 1/3 szerokości flagi od drzewca. Dwa wąskie pasy na żółtym tle mogą być odczytane jako nawiązanie do rzek Orza i Narwi.

### **Baner gminy Goworowo**

Baner gminy Goworowo to prostokątny płat materiału o proporcji 1:4 (szerokość do wysokości), będący pionowym odwzorowaniem flagi.

### **Pieczeć gminy Goworowo**

Pieczeć gminy Goworowo zaprojektowano w trzech wariantach: pieczęć ogólna, pieczęć Rady Gminy i pieczęć Wójta. We wszystkich przypadkach pieczęcie są okrągłe, o średnicy 36 mm, z herbem Gminy w części centralnej oraz majuskułną legendą otokową w postaci odpowiednio: *+GMINA GOWOROWO*, *+RADA GMINY GOWOROWO*, *+WÓJT GMINY GOWOROWO*. Przerzywnik + ma formę krzyżyka kawalerskiego, umieszczonego na godzinie 12, w nawiązaniu do przerzywników używanych tradycyjnie na pieczęciach staropolskich. Pieczęcie mają średnicę 36 mm.

### **Łańcuchy Wójta i Przewodniczącego Rady Gminy**

Łańcuchy władz Gminy składają się z 15 ogniów. Pierwsze trzy licząc od frontu po każdej stronie łańcucha są tarczami w formie pawęży. Znajdują się na nich kolejno: krzyż promienisty, nawiązujący do wezwania miejscowej parafii, herb kapituły katedralnej płockiej, fundatorów i wieloletnich sponsorów miejscowej parafii oraz najważniejszych właścicieli na terenie Gminy w czasach staropolskich, wreszcie Trzaska Glinków, najbardziej znanej rodziny szlacheckiej z terenu Gminy, która walczyła przyczyniła się do budowy obecnego monumentalnego kościoła. Pozostałe ogniwa mają charakter ornamentu i składają się ze stylizowanych liści topoli białej, wpisanych w ramę o jakby falujących krawędziach. W części frontowej łańcucha, u dołu, umieszczona jest większa tarcza w formie pawęży, na której barwny herb Gminy. Wykorzystanie elementu pawęży ma nawiązywać do legendarnej rycerskiej proweniencji Goworowa.

Elementy metalowe, nie licząc liści topoli białej, zrealizowane będą w metalu pozłaczanym dla łańcucha wójtowskiego i posrebrzanym dla łańcucha Przewodniczącego Rady. Dla liści topoli białej sugerujemy użycie metalu posrebrzanego dla obu łańcuchów. Elementy kolorowe powinny być zrealizowane w emalii.

<sup>72</sup> P. Dudziński, *Alfabet heraldyczny*, Warszawa 1997, s. 40-42

### **Odznaka Honorowa Gminy Goworowo**

Odznaka Honorowa Gminy Goworowo ma postać złotej dziesięciopromiennej gwiazdy o średnicy 36mm. Na awersie nałożony jest błękitny okrąg, na którym z kolei herb Gminy w złotym obramowaniu. Na błękitnym okręgu, u dołu, pod herbem, majuskułowy, biały napis *ZASŁUŻONY DLA GMINY GOWOROWO*. Elementy gwiazdy nie przykryte okręgiem, są obramowane i wypełnione teksturą w romby. Na rewersie odznaki zapinka agrafkowa, służąca do mocowania. Odznaka noszona jest w lewej klapie marynarki (mężczyźni), bądź po lewej stronie, nad sercem (kobiety).

### **Sztandar gminy Goworowo**

Głowica sztandaru Gminy ma 13,5 cm wysokości i 7,5 cm szerokości i jest w postaci grotu włóczni. Umieszczony jest na metalowej tulei 7,5x3,5 cm, osadzonej na drzewcu. Płat sztandaru jest kwadratem o rozmiarze 100x100 cm, obszytym frędzlą złotą o szerokości 5 cm. Strona prawa jest barwy zielonej z Herbem Państwowym wysokości 51 cm, oplatanym u dołu i po bokach przez wieniec z liści topoli białej o rozmiarze 62x58,5 cm (szerokość do wysokości). Strona lewa ma także barwę zieloną. W części centralnej znajduje się stylizowana postać rycerza w srebrnej kolczudze i misiurce i złotym pasie, wysokości 69,5 cm, wspartego prawicą na tarczy z herbem Gminy wysokości 34,5 cm, zaś lewicą na mieczu. Elementy metalowe wykonane z metalu żółtego, drzewce z drewna toczonego, średnicy 4 cm, i długości 200 cm. Dobór materiałów pozostawiamy w gestii władz Gminy. Symbolika rycerska (grot włóczni i postać rycerza) ma nawiązywać do legendarnej rycerskiej proveniencji Goworowa. Stylizacja rycerza i jego uzbrojenia, pochodzi z XIII-XIV wieku, czyli czasów najdawniejszych wzmianek o miejscowościach z terenu Gminy.

### **Kwestie techniczne**

Specyfikacja barw CMYK:

Złoty	– C: 0%, M: 15%, Y: 100%, K: 0%
Srebrny	– C: 0%, M: 0%, Y: 0%, K: 0%
Błękitny	– C: 100%, M: 15%, Y: 0%, K: 0%

Reprodukcja monochromatyczna:

Jedynym dopuszczalnym sposobem monochromatycznego reprodukowania symboli Gminy jest ten przedstawiony w załącznikach 4, 5, 6 do Uzasadnienia (szrafowanie tynktur).

Złoty	– Kropki
Srebrny	– Puste pole
Błękitny	– Poziome kreskowanie

**Załączniki**

1. Kolorowy rysunek projektu herbu gminy Goworowo,
2. Kolorowy rysunek projektu flagi gminy Goworowo,
3. Kolorowy rysunek projektu baneru gminy Goworowo,
4. Monochromatyczny rysunek projektu herbu gminy Goworowo,
5. Monochromatyczny rysunek projektu flagi gminy Goworowo z naniesionymi proporcjami,
6. Monochromatyczny rysunek projektu baneru gminy Goworowo z naniesionymi proporcjami,
7. Rysunek projektu pieczęci gminy Goworowo,
8. Rysunek projektu pieczęci radzieckiej gminy Goworowo,
9. Rysunek projektu pieczęci wójta gminy Goworowo,
10. Rysunek projektu łańcucha Wójta Gminy Goworowo,
11. Rysunek projektu łańcucha Przewodniczącego Rady Gminy Goworowo,
12. Rysunek elementów łańcuchów w skali 1:1,
13. Rysunek projektu Odznaki Honorowej Gminy Goworowo,
14. Projekt sztandaru gminy Goworowo – strona prawa,
15. Projekt sztandaru gminy Goworowo – strona lewa,
16. Konturowy rysunek projektu prawej strony płata sztandaru gminy Goworowo z naniesionymi proporcjami,
17. Konturowy rysunek projektu lewej strony płata sztandaru gminy Goworowo z naniesionymi proporcjami,
18. Wzór dyplomu Odznaki Honorowej Gminy Goworowo.